

1230.

Adam Peterson'i

Laulud.

Meljas jagu.

Wiljandis.

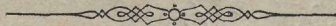
Trüütud A. Beet'i trüüttojas
1900.

1230

Adam Peterson'i

Laulud.

Meljas jagu.

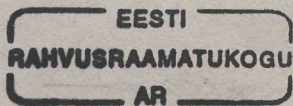
Wiljandis.

Trükitud A. Beet'i trükikojas

1900.

Доволено Цензурою. — Юрьевъ 1. Юня 1900 г.

Ar 900
Peterson

90255

Teretus.

Raugelt — üle maa ja mere,
Hüüan: Gestirahwas, tere!
Tere, pikka Gesti piiri,
Tere, laia Liiwi rada,
Gesti saared, Sõrwe sääred,
Metsa pool ja mere ääred!
Wenige weel wiisakamaks
Wene õlmas õnnelikuks,
Digus õitsegu te' rajal!
Gestlastele igal ajal!

Sumal andku rahu, noorust,
Walgust, wabadust ja woorust,
Waimu hädust, tarkust, teadust,
Hariduse armu seadust,
Teie pinnal, waiksel, wahwal,
Ikka heldest' Gestirahwal',
Nuusad aated, wõimsad wõimed,
Glukanga kaunid lõimed,
Dmandagu Taara taimed.!

Tere, metsad, mäed, jõed,
Armsad suguwennad, õed!
Tere, Soome sugulased,
Kaljuwalla kangelased,
Sõbrad, tutwad, kallid kaimud,
Wanaisa wabad waimud!
Tuhat õnne teile tulgu,
Rahke elu osaks olgu!

Nii kodumaale kõigiti
Ma soovin risti, põigiti,
Ja pikuti ta pinnale,
Kõõm rahu Linda rinnale!

Cesti rahwas!

Cesti rahwas kallis, armas,
Kasni kaine, tööle kärmas,
Sul' weel kord mu laulud talun,
Ja sind paitades palun:
Lahkesti neid vastu wõtta,
Ega lugemata jätta,
Kui ei ole osawad.

Epi lapse lauludega,
Luitund leina luuletega,
Mida hädas, härdal rutul,
Luuletasin rohkel rutul,
Osalt juba noorel põlwel
Kesal, Kipi nurme nõlwel,
Wiilimata wälja annau,
Wanemaise muru pääle,
Sugulaste soowi pääle.

Ei ma isegi weel tea,
Kas mu anne halb ehk hea,
Pulan, kuidas kannel kannab,
Ja mull' Muusa musu annab.

Ega lind ka Cesti hiisil
Paulab oma wilund wiisil,
Wabanda ka seda fiis,
Et ka mul mu oma wiis.

Kõhnad, kurwad on mu tujud
Muusal mure tuhmid tujud,
Haledus mul luos ja luules,
Leinaaine laksub laules,
Mängin, kuidas mõistan, jõuan,
Ditse oma rada sõuan.

Kes arwab — armustagu,
Mu kannelt karmustagu,
Kes wõib, see wabandagu,
Kes ei wõi — wõllastagu!

Surm ees, film wees, kes teada wõib,
Mis tulewik meil tuua täib;
Ehk on need wiimsed laulud mul
Mis palwetades pakun sull'?

Kes teab, ehk filin filmaweel
Teid, wennad, wiimist forda weel?
Kui elan, mölgub mõte, meel
Siis loon ehk mõne laulu weel.

Kõikidele.

Ei püüa oma laulega
Ma ennast ülendada,
Ei oma leinaluulega
Ka teisi alandada.

Ei pajatajaid pahandada,
Ehk teiste wäärtust wähendada,
Ja mõne mõju lühendada,
Waid suguwendi ühendada.

Soowin rahu kõikidele,
Delatele, õigetele,
Rahu meie rahwal waja,
Rahus ka mu kannel kaja!

Lepin igaühega,
Tõestimeelse mehega,
Tga õrna õega
Ja ka teiste tõega.

Targemad jääd targem laulgu,
Spetlased õrnem laulgu,
Pajatagu palawamalt,
Heitku keeli elawamalt,
Tlustagu Tõesti pinda,
Rõõmustagu Linda rinda!

Muuja!

Wõta mind su hoole alla,
Õnnista ja õpeta,
Tee mul waimuwalda walla.
Südan t sündsalt sütita;
Lase laulud kõlada,
Tõesti hing neis elada!

Mita kurjust karistada,
Wägivalda wäärata,
Hääd ja hüwa ülendada,
Tõigust laulda õitsema,
Tõesta nõuta nõdra eest,
Kes weel elab filmaweeft!

Tehku seda laul ja luule,
Kunstijumal palwet kuule!

II.

Muusa lausus laulikule:
Pühenda end enam mulle,
Siis sind iluilma kannan,
Lauluandi sulle annan.

Uwan armuga su huuled,
Spetan sull' õrnad luuled,
Kingin, oma pühal wõimeid,
Lõbu laulukanga lõimel'.

Wabalt lauleriigis lenda,
Kaitse kaunilt wäikest wenda,
Peksa Pelli, nuhtle nurja,
Kaini kadedust ja kurja.

Lapselikult laula, hüüa,
Ära endal' hinda püüa,
Kaugel olgu toores tuhin,
Siis sind jumalifelt juhin!

Kannata ja risti kannan,
Wihamehel andeks anna!"

"Mu kulla, kus su tänupärg
Ja laulja armas auujärg?"

"Su osawõtlik filmamäng
Su häädus, auusus, — auujärg,
Hää ise tasub ära end,
Sind pühitseb su luulelend,
Kus pühadus, sääl õnnesäng,
Ja ilutsemas inglimäng.

Kell' laulu soe soon ja toon,
Sell' pääs ka libuwitsa kroon.
Nii oli juba wanast' see,
Oh okaline luuletee!

Ei pajatajal palgaks pandud
Maa madal mammon, neetud neel,
Neil üpris ülem osa antud
Eedeni hiilgwal eluweel."

Nii ütles, ülesse mind kandes,
Mull' Muusa ammul musu audes.

Jää mu-ga Muusa, laula ette,
Wiis weereb muidu murewette!

Laul.

Tõtta, tõuse laulu laene,
Waimu:sta mind, Wanemuine!
Mõnu — mõlguta mu mõtet,
Slu — ehi ettewõtet

Wiisid, weerge õrnas õhus,
Kiimi riad — lillelehus,
Helisege Eesti pinnal,
Heldelt iga Eesti rinnal,
Wiige tuhat terwit sinna,
Kuhu ma ei jaks minna!

Ei ma auupärga taha,
Jäägu ilmal' hiilgus, raha,
Kangel kodu kõrast, kõrast,
Laulan laulu oma pärast,
Oma meele lahutuselks,
Naske rinna rahutuselks.

Laul mul wõõrsil sõts ja sõber,
Paiguta ei teda paber,
Armas sõtsil' sõbral' sõuda,
Kes wõib see eest hinda nõuad ?

2.

Laul ilma ilu, sära, loit
Ja taewaliste tore toit ;
See manna maitseb Manalas,
See waimutoide Toonalas,
Tad kiidab iga rahwa keel,
Ja ihkab iga helde meel.

Laul inimest teeb heldemaks,
Ja hüüded, püüded pühamaiks,
Me' paha järge paremaiks
Ja elu-olu ilusaks,
Ka õnnetumat õnsemaks,
Ja rasket rinda rõõmsamaiks.

Ei sa: Häda sellel, kes ei laula, mängi,
See end ise surub surma jängi ;
Ja omal' kolet kodu rajab,
End enne aegu hauda ajab.

Pole enam tarwis sõnu
Kulutada laulu mõnu,
Sgamees ju ise teab,
Laulu kõrgeks, pühaks piab.

Sõbrad, seega rahul olge,
Silmud uued, turul' tooge !

Gma.

Kes jõuab sind küll kirjeldada,
Sa arm ja heldus imelik,
Ja sinu armu awaldada,
Sa juhataja jumalik?
Oh armu ilus elupilt,
Sa ilmusid meil Eedenilt!

Sul olin kanda kava aega,
Su armurikka rinna all,
Siis surma walus mõtsid poega
Sa wastu rõõmu helinal,
Ja õnne-sära hiilgas sääl,
Su kahwatanud palge pääl.

Mind mähid, peidad põuue, puhu
Ja õrnal' õrna rinda suhu
Tu pistab sinu pehme käsi,
Last juisutamast suu ei wäsi,
Ja püha, palam palwe hääl
Mu eest sul ikka huulte pääl.

Sa söömata — weel süda ööl
Mu pärast päris orja-tööl,
Ja istud üksi ülewel,
Kui kõik maailm on hingusel,
Ja walwad — ikka walmis sääl
Kui soldat wahitunni pääl,
Kas tiski nõnab tita hääl,
Eh! lapsel rahu palge pääl,
Kas hingamine waba tal,
Eh! häda hälli ligidal,
Kas mähe litsub luukest
Wõi rätik surub suukest?

Mind õõtsud, õrnalt kiigutad,
Död otša hälli kiigutad.

Mis sundis sind mind orjama,
Mullt musu muiet kerjama,
Kas tahksid palka saada omal? —
Ei, palga püüdi pole emal!
Tal küllalt waewast, filmaweeft,
Ei teeni ingel palga eest.

Cestia.

Cestia, nüüd iluga
Kallis, kalmust tõuse sa,
Täta orjahu wärk,
Hauda wana wangisärk;
Pühi piinapisart filmast,
Paula hõiskel õnneilmast!

Mine mustast minewikust
Dkalifest olewikust,
Ära häda-hällidelt,
Waewajatelt waljudelt,
Pea Balti pahast painest
Lääne laraft leinalainest!

Weere, weere, Wenemaale,
Ida hiilgawale raale,
Halastaja armule,
Wene wenna warjule,
Säält saab elu Taara tammik,
Ilu Cesti uhke hommik.

Sõtta! 1871.

„Sõtta, sõtta, sõndkem sõtta!“
Sõjafarwed sõnuwad.
Wõõrad püüdwad ära wõtta
Gesti ilust isamaad.

Wene trummid põrisewad
Wahwalt tukjub Gesti rind,
Suuredtükid mürisewad,
Kõmab, kõigub Balti, pind.

Kaske, raudsed ratsawäed
Tuhat nelja ajawad;
Wärisedes wäljad, mäed
Waljust' wastu kajawad.

Nagu raudne mets ja meri
Piigid, odad wälguwad.
Wärise, sa wõõra weri,
Kättemaksjad tulewad.

Sull' su toredust ja toorust,
Hoolimata orjastust,
Werehimu, ebawoorust,
Timmukale — tighedust!

Wiimist ohwrisööki söögem
Pühal hiisil hirmuta,
Wana waenlast wahwast löögem,
Nagu Lemdit leinata!

Wana Gesti waenu-wannet
Mehed wabad wandugem,
Kodu — Uku uhket annet —
Wabastada wandugem!

Wennad, kes meist elu jätwad,
Langewad ehk lahingis,
Wanemad neid wastu wõtwad
Toredamalt Toonalas!

Kalm küll kangelasi peidab,
Samaa neid mäletab,
Gesti kannel kenalt kiidab,
Meestel' meelde tuletab.

Wõiduteel meid talutagu
Wanaisa helde waim,
Wäenlast peitu peletagu
Tugew targa Taara taim.

Waba olgu Gestirada,
Wene kotka kuldne pind,
Waba walguš, püha koda,
Waba iga Gesti rind!

L ä h.: Luulet. Saksa-Prantsuse sõja ajal. 1870.

[Meinle S. 1861.

Oh sa uhke Uku muuu,
Gesti nänni näguš neiu,
Unes sinu ime ilu
Nägin läbi peene pilu.

Siis sa olid Taara taluš,
Nüüd ja õitsed Saare saluš,
Dled otse omal kohal,
Kiigud liigud Vääne luhal.

Kõnnid, wagaduse warjul,
Muiutades maasik marjul,
Nagu algmise ajal,
Gewa Gedeni rajal.

Elu kawal, kare, wilu,
Närtsitab ka neiu ilu;
Sinu filme taewa jära
Wõitku wõrgutused ära!

Dlgu palwe, usu lootus,
Sinu õige õnne ootus,
Ditsegu su õrnus, noorus,
Gestlasel su hellus woorus!

Kõõmustagu sinu rinda
Taewakoori püha pill,
Ihm ei tunne sinu hinda
Lääne luha lehtaw lill!

Wetetud. 1870.

Muttēs nobe noori neiu,
Keda oli petnud peiu,
Eiikus leinal, eha eel,
Wärisedes wäljateel.

Peene piiga kõhnalt kõndis,
Geisatades filmaweel,
Eksind armu taimē kandis,
Wilets wiimsel wael weel.

Keda hellal ema armul,
Kinda vastu waotas,
Waatis ümberringi hirmul,
Kuni küla kaotas.

Siis ta waga waewas, walus,
Langes palwes põlwili,
Laewast abi, armu palus,
Sirge neiu filmili.

„Oh ma waene, wilets, rumal,
Ekstatud ikkeja,
Kuhu lähen ma, oh Sumal,
Küüd mu häda=häbiga!?”

Kus mul on weel kodu, maja,
Kus ma wõiksin elada?”
Ainus hale nutukaja
Wõttis vastu kõlada.

Ei sääl olnud päästjat näha
Sunnetumal' õdedest,
Täetud ta oli maha
Wist ka werewendadest.

Ohkas, ägas, härdal häälel,
Dösel üksi wälja pääl,
Tmetades emameelel
Lapsulest — ja lausus sääl:

„Oh mu magus maimukene,
Siin pian sinust lahkuma;
Siis jääd waga waimukeue,
Ema järel ikkema!

Uksi, nõuta nõdrakene,
Kõnnid kõwal kõrbe teel,
Ilmasüüta hingekene,
Küll sind sõimab sõge meel!

Paha isa patu pärast,
Põlgtus põline su hind,
Kurdad — kurwa elu pärast,
Wannud ehk weel wiimaks mind.

Kuisju, kuisju, kulla äiju,
Weel mu mure=muisula,
Waiki, waiki, waene äiju!
Kallistaja kaijula!

Küll saad ikku hekakene,
Gluaega haledat,
Kurwastusta kullakene,
Witsutajalt, wihkajalt!

Wiimselt, titä tillikene,
Imetab sind ema rind,
Wiimselt, leinalillikene,
Surma eel weel suudleb sind!

Oh mu kergemeelne peiu,
Hirmsaste su truu neiu
Kannab risti, häda, häbi,
Sinu walewande läbi!

Jõsand ära wiha kanna,
Mõlematel' andeks anna,
Tunnistan ma nõtrust sulle,
Anna oma armu mulle."

Jõudes kosal kingu pääle,
Kuu tõusis heledalt,
Paistis piiga palge pääle,
Dhust ofawõtmatalt.

"Wiimist korda, kulla kuu,
Tõused sina minule,
Wiimselt ütleb neiu suu;
„Sumalaga" sinule!"

Maarus, wankus, kõrrel kõikus,
Hirmul hella higinēs,
Murtud lillena weel liikus
Talu tarel' liginēs.

Petispeiu ukse pääle
Pandis pehmelt lapsukest,
Tõstis filmad taewa poole,
Dnnistades õrnakest.

Tegi palwes ristimärki
Lapse otsal' ohuga
Lisae ligi walget särki,
Kistis filmameega.

Pikka piina pilku heitis
Armsa pääle häledalt,
Siis end äkki ära peitis,
Wahtre warju mäledalt.

Kuusikult weel kurwalt kajas:
„Samalaga lapsuke!“
Stuhelin eemal ajas,
Mis weel sõnus sõtsike.

Kuu ju kõrgel taewa telkis,
Stka hella ikkes weel,
Orna õhu läbi helkis
Metsast meeleheitlik hääl,
Peene piiga kaebekaja,
Hale, südant lõhestaja.

Hale -- aga mitte luule,
Lõppu kurwemat weel kuule!

Lõpp.

Põlgu põimis petis peiu
Kadunuks jäi kallis neiu,
Saiwad ohku omakesed
Ja ka leina ligimesed.

Neiu laulu raamat leiti
Tõe kaldalt räti seest,
Ja ta kehwa keha püüti,
Nooda wäel wälja weest.

Ei jõudnud kannatada
Drn öde häda, häbi,
Sest kurbtust kustutada,
Sa püüdsid surma läbi.

Su wagadust ja woorust
Näeb helde Tsa film,
Su petis peiu toorust
Saab sajatama ilm.

Ja kuri wale wanne
Ja põuue põletab,
Su armulugu hale
Sind üpris ülendab.

Sa puhas piina-piiga,
Sull' tegi õelus liiga,
Sest põgenedes piinalt,
Lõid karki elu-küünalt.

Tah, armu õrnad õhud
Sull' surma sunniks said!
Kes julgeb mõista kohut
Su pääle, süüta neid?

Sel süda kall ja kade,
Kui õnnetumat õde,
Kes wantšis walu rada,
Weel mõtleb mõnitada.

Selt auusus, häädus, häbi
Su ära kadunud,
Ja ammu halwa läbi
Ja kõlblus kōdunud.

Ei julge mina tõsta
Ja wastu tõrelust,
Mu laulu kohus kosta,
On nõuuta nõdra eest.

Weel kawa olla näinud
Ja warju petis peiu,
Kuus korda kodus käinud
Eest imetamas neiu.

Weel teda musutanud,
Ja kest-ööl kiigutanud ;
Kui kuulnud kuke häält,
Siis kadunud ta säält,
Ja tema waga wari
Ei kellegil poln'd kuri,
Ei peiul' ega perele,
Põhn lõbus jäänud järele
Weel temast õrna hällile.

Paps olnud armas, tillike,
Ja ilus nagu lillike,
Ning suitunud pea surmale,
Siit hella ema armule.

Kõik rahwas wilbust näinud
Neid tõest' kadus käinud,
Wõib olla, et ta käinud,
Ei mina teda näinud.

T ä h. Sündinud loo järele. Eugu olnud
Wiljandi wallas ja seda olen ma oma wanaema
suust kuulnud, kui ta seda minu emale jutustas.
Euuletatud 1871.

Walf.

Drja saatel -- warule,
Wastu wana karule
Suhtus Baldi patslane,
Kurjast kohkus Sakslane,
Ei saanud püsfi winna,
Ei karust kaugel minna,
Ei lossi warjul jõuda,
Ja teendre läbi nõuda,
Mis wana pätsil tarwis,
Ja kuidas tema terwis,
Kui metsaline müürates,
Meeft auusast alla haarates,
Su wihtles teda wiha sees,
Surm härral seisis filme ees.

„Oh Mats, mu kulla sõber. . . wend.
Oh katsu kaitseda weel mind,
Ja ära jäta jäledal'
Mind roaks hirmsal elulal!
Sull tasun auusast', armas poeg,
Sööd armuleiba eluaeg!“

Nit palus härra haledalt,
Weel tuapoissti, karu alt.
Mats oli nobe nõuuga,
Ja kallkas kange jõuuga

Just pähe Pätzil kirwega.
See oli osaw mehe plaks,
Pää Pätzil risti pooleks läks.

Saks pääsis ära surma suust,
Hirm kadus ka ta lihast, luust.

Mats röömustas, et abi tõi,
Ja murdja kohe maha löi.

„Sinul häämeel, hirwitus,
Et mind karu hirmutas.“

„Muus härra, kuulge, minu rööm,
On see, et otsas kuri loom!“

„Ei jeda teinud fina,
Baid mehiselta mina,
Lõin ennast karu alla,
Ei lastnud waenlast walla;
Kui teine kinni hoiab alt,
Siis igaiks lööb ülewalt.
Nahk õigusega mulle saab,
Ja liha linna turul' läab.“

Su tõlbi tõntsi aruga
Mull' tegid kahju karuga,
Lõid pooleks, puruks Pätzi pääd,
Ja narrisid ta nahka hääd.

Et kirwefilmaga ja tad
Ei lõonud maha wastumaad,
Seepärast peksu sauna saad!“

Pea käisid kähwid „müts“ ja „mats“
Sääl Matsi pihta „pits“ ja „pats“,
Malk Matsil' armuleiba tõi,
Ja seljas wemmal winti löi.

Gewale. 1861.

Mu elu uhkei' Ukule,
Ja kaunil kullakukule,
Mu armu kuumal', keewale
Mu Gedenile, Gewale,

Müüd arm su mahe meelega
Ja kosilase keelega,
Mu armu kanni kaisuta
Ja Muusa muiul musuta!

Su wörgud lase lausa püüda
Mull' seda kulda kalada,
Su wäe wälgud waljem hüüda,
Su pasun parem kólada.
Mu neiu kõrwu Kõue hüüdi,
Ja werel wälgu wärinat,
Mu peenel' piigal' peiu püüdi,
Ja puhtal' põuel' pörinat,
Ja neiu rinnas, piiga pääl,
Kad helisegu itka sääl!

Las käia kõrgelt, kenal kiirel
Su helin üle Gestimaa,
Oh pillu, pillu Pisse piiril
Su leeki läbi Liuwimaa,
Ja jaga Gesti helladele
Su sõnu, mõnu, mõjuwalt,
Mu jugudel' õrnemale
Su sädemeida särawalt,
Keil hõiska õnnest õuedel,
Eöö põksu piiga põuedel,
Wii kullerkupul kosilast,
Ja meele musta mesilast!

Lisa: Oh hella hoia ussi eest
Mind teeldud õuna-õnne eest,
Su puhast peidu petja eest,
Wii, Gewa, Gedenisse meest,
Su kallistajaks, kandijaks,
Su sulast suu andijaks!
Küll pea õnnest õitseb siis,
Meil igas paigas paradis.

Raudus-käik. 1877.

Kurb, kurb oh kulla kodumaa,
On sinu rajalt lahkuda,
Eiig noorelt jäin find nuttama,
Vian wangi-tööle ruttama!

Ilma süüta kannan häbi
Sinu pärast piina teel,
Wangistas mind wale läbi
Wastaliste waenu meel.

Oh! kole minna kodu pinnalt,
Weel koledam uus kodu paik!
Mull' Siberisse sinu pinnalt,
Sai osaks raske raudus-käik.

Jää Jumalaga, Gesti neiu,
Mu armu-eha, lehkaw lii,
Nüüd olen otse ohu-peiu,
Ja wangil waraks piina pill,
Su peiul mõru mõrsja käes,
Ma wilets wägiwalla wäes!

Jää Jumalaga, Gesti rada,
Su armsa, lahke, rahwaga,
Sind, hääda, ära unustada,
Wist sureski ei suuda ma!

Weel wiimselt lastan kallist pinda
Mu filmapisaratega!
Miks armu eest nii hirmust hinda
Mull' maksad, helde isamaa?

Ei näe teid enam, Gesti hiisid,
Ei lange Gesti laulu wiisid
Mull' troostiks suurel sunnitööl!
Teilt kaugel, maa all, roua rööpas,
Ehk kulla augu koles koopas,
Saan suikuma ma surma ööl!

Su rakendakse raudu mind,
Tee ees, film wees, nüüd waiki nutt,
Mu isamaa, kas kuuled mind,
Mül taga walus wangi rutt! —
Nii laulis waikselt walu teel,
Weel wiimselt süüta ohwri teel.

Ei kuulnud kurbtust kodumaa,
Ei saanud abi, armu ta,
Ja osawõtawat sõna ta
Ei kodumaa poolt kuulnud ta.
Ei wõinud sel' a'al Gesti keel
Sest kiusjust lausta kirja teel.

Kuid wenelaste wenna meel
Ei teda unustanud weel;
Ja kange Kattow, ilma eel,
Ja piinast pikalt rääkis weel.

Samaringi, weel kirjades,
Ja püüdest kiites kõneles,
Just otse hurjutades neid,
Kes teda köitsid, raudu löid.
Ja süüta nuhtlust imestas,
Ja seda nõnda nimetas:
„Justizmord on tehtud säääl,
Nüüd jälle Balti pinna pääl!“

Eisa: Mis oli siis ta raske süüd,
Et teda warjas wangirüüd?“
Nii küsib wiit küll lugeja,
Kes temast midagi ei tea.

Cesti rahwast armastada,
Walgustada, wabustada,
Samaa eest teha tööd,
Häwitada orjaööd;
Selleks kõiki üleshüüda,
Pidu paremat meil püüda,
Truust' Wene poole hoida,
Saksastuse tuhint keelda,
Kes me rahwast tahtis neelda.
See ta püha püüe oli,
Sest tal tuli wangipöli.

Jää rahule, mu wenna waim,
Ei unusta sind minu aim!
Ma tundsin sinu tublidust,
Su auusust, rahwa- armastust,
Ei otsind auu su mehe meel,
Ei kiitust endal' eluteel!

Las' unustada oma maa
Sind ekhil — Cestirahwas ka,
Ei see su wäärtust wähenda,

Si ebatänu tähenda ;
 Su sõbradel seesama palk,
 Su osaks unustuse malk.

Besbardist, wahwat wõitlejat,
 Tu unustanud Lätlased,
 Ja Woldemar — weel kallim mees,
 Si läigi Lätirahwa ees.
 See osaks igal mehel jääb,
 Kes wangistaja vastu läab.
 Mis talt sai isa Kõler weel. . .
 Si sest ma lausu laulu teel.

Nüüd puhka, puhas Gesticimees,
 Siin kangel wõõra mulla sees!
 Su püüdest palju täide läks,
 Ja wangimaa sai wabamaks.
 Su kallmu kadus raudus- käik,
 Ja Gesti ilmas eluläik.

T ä h e n d u s : Kattow, Sfanarin — kuul-
 sad Wene kirjamehed. Justizimord on Saksakeele
 sõna, milles esimene pool Ladina keelest wõetud
 on. Ta tähendab süüta inimese süüdlaseks mõist-
 mist kohtus, kas effiteel ehk meelega, ilma süüd-
 lase kodaniklist surmamist. Gestickees: kohtu-
 mõrtsukatöö. Besbardis oli Läti suost kooliõpe-
 taja, suur rahwa armastaja. Kirjutas wägiwalla
 vastu, nõndis rahwale elu tergitust, teoorjuse
 kaotamist jne. Sai sellepärast endiste Balti
 wõinumeeste poolt wangistust ja wiiti teda kau-
 gele Wenemaale wangi, nagu minu wenda P.
 Petersonigi. Besbardis on ka Wiljandis kooli-
 õpetaja olnud. Woldemar oli kõigesuurem ja
 tähtsam Läti kirjamees, tuline rahwaarmastaja,

esimene Läti rahwuse waimu ärataja ja mere-
meeste koolide ajutaja. Ta on ka väga palju
Saksa- ja Wenekeeles kirjutanud. Ka eestlased
on selle kallimeelsele mehele palju tänu wõlgu.
Aga ta sai ka palju ülekohut kannatada ja süüta
— tagakiusamist maitseada. Ta oli tõesti üks
suur Eätlane, Läti waimukangelane.

Wangis ja waba. 1874.

Taara tütar, püha, piina piiga,
Helde ema, ilus Gestia,
Kannataja, — kaua sulle liiga
Tegi paha paine Baltia!

Walupisaral weel wangirinnalt,
Laulan sull' su piinast, orjaööst,
Rõõmu filmaweel weel Wene pinnalt
Keisri halastusest, armu-tööst;

Kes sind wangist wõtnud wabastada
Helde Isaliku meelega,
Piinast päästnud ilust Gesti rada,
Rikastanud Riigi-keelega.

Wabalt elasid ja wanalajal,
Muupärjas pärispinna pääl,
Wabalt Wanemuise kandle kajas,
Helkis Gestis wõidulaulu hääl.

Su kaunis kangus kõrgelt kõlas,
Ka uhkelt üle Uurali,
Ja woorust, walgust wälja walas
Su jugul' Soome laheni.

Pikk oli piir ja lai su rada,
Läks Läänest Baltise merele,
Ja wabaduse kulda koda
Lõid hiilgwalt Gesti perele!

Su laemad kaugelt kaupa tõiwad,
Ameerikastki agarast',
Ja eestlased end läbi lõiwad,
Nii maa= kui merehädadest.

Mu kulla, — kuhu jäi su wahwus,
Su priius, wana wabameel?
Miks mõisa nurmel Gesti rahwus
Weel hädas ägab filmaweel?

Oh, orjastus sai sulle osaks,
Su elukoidu kuldsel teel,
Liig leinalaine langes liisaks,
Pikk ristirida rinda weel!

Ja sõge sõjasõidu keerul,
Su maad ja linnad rikuti,
Ja walju waenuwanfri weerul,
Su rinda risti, pikuti.

Su püha priius üles poodi,
Su Villerkääri pinniti,
Su mängikannel katki löödi,
Ja Bauemuinet wannuti

Sind punus puusärki kinni,
Sakslase saagiahne meel,
Sull tegi tuhat piina pinni,
Naudratsaliste raha neel.

Sull hawas ahelaga panti
Weel kinni kitsa kirstu kaas,
Ja kaaluks kaane pääle kanti,
Weel kõrge kalju, kõwa paas.

Nii junkru jõuudu juurendadi,
Su wangi raua tilinal,
Ja sinu walu suurendadi,
Ja rõõmuhõiske helinal.

Siis praşfimisest toorest tralli
Lõi waga ristisõidu leer,
Ja kiimaluses patu palli
Su walgustaja waariseer.

Maailma lustis juues, süües,
Kõik ebawoorust kaisutas,
Ja sulle surmalaulu lüües,
Su higil kõhtu paisutas.

Sind pikalt piinas orjandu,
Ja mattis maha Maarjamaal,
Ning piitsapilli pime pidu,
Lõi lastu sinu laste pääl.

Kind ristipaku pahas paines,
Sul walutules järises,
Ja orja ohu laias laines,
Su keha külmas wärises.

Weel orjaohk su pühas põues,
Weel pisar paisub palge pääl!
Oh kunas hõiskad õune õues,
Sa wabalt oma wara pääl?

Küll hüüdsid enda hirmsas elus
Weel appi armast Alewit,
Su surma walus taudi talus,
Weel kalmust kallist Kalewit,

Ei leidnud kalmust wastukaja
Su hale appi hüüde pääl,
Ja üle paha Balti raja
Ei helisend su iku hääl.

Kuu kuulis seda kurtse päälta,
Hiis ikul, kaasil katkuteel,
Kuid tõsist toreduse hääalta
Ei kuulnud kurja vastu weel.

Weel kiskendasid wiimse jõuuga:
„Oh Aleksander, halasta,
Ja oma helde armundouuga,
Mind wangi walust wabasta!“

Pikk piits su pinda pimestades,
Weel plaksus, paukus Baltimaal,
Siis Wanaija imestades,
Lõi pilku pika piina pääl.

Ja andis keisril kõrgelt märku,
See pikne tõstis pillihäält,
Ja koha kuuldi kõue tärku,
Wenemaa kõrge trooni päält.

See purustas su puusärki,
Lõi kaljud katki kaane päält,
Su ahelad ja haura wärki,
Kui lena Keerup tõusid säält.

Nüüd uppugu su filmawette,
Kõik wana wägiwalla wärk,
Ja tulgu hiilgades sull' ette,
Uus ilus õnneaja järk!

Nüüd liida Wene pikse poega,
Su täie tänu pisar .I,
Ja mata maha orjaaega,
Su õnne hõiske helinal!

Su lapsed lastu laulu häälel,
Hääd riigi isa „elada.“
Sell Kalewile, kaunil keelel,
Kõik Gesti kandlel kõlada!

Põgenege.

Põgenege piigad peened,
 Tookske neiud jumekad,
 Sätke maha marjad, seened,
 Lille tutid tumekad:
 Metsas efsitaja ees,
 Luurab sala Saksamees!

Metsa lehkivad lilled, lehed
 Baritsejat warjavad,
 Rööwi rüütliid, metsik-mehed
 Kullerkuppe korjavad,
 Gesti aasalt armsamaida
 Nähes ära näppavad,
 Ellerheinu ilusaida
 Karel käel käppavad,
 Naeste pääle lõtta sõitwad
 Wägiwaldselt woorust wõitwad.

Neiusida nobemaida
 Wäe wõimul wõtawad,
 Omakseida, ohkajaida,
 Järel' nutma jätawad,
 Sadasida sadulasse
 Kiirelt kinni köidawad,
 Kiwi lossi kindlamasse
 Piigasida peidawad,
 Piawad neid pimes hauas,
 Waewawad neid wangi rauas.

Lõisend.

Põgenege piigad peened,
 Tookske noored nobedad,

Tätke maha marjad, seened,
 Maasikad ja maranad!
 Metsas mõnda mõru ees,
 Walwab rüütel rööwimees,
 Dotab omal' hundi saaki,
 Kes wiib tema hambad haaki?
 Kartke laugelt kawalt meest,
 Sookste elsitaja eest!

Tätke järwe selget wetta,
 Maha magust metsa metta,
 Armast aasa, lille luhta,
 Kuusikuda, kulda kohta,
 Maha karjad, maha marjad,
 Leitud lilled, pähkled, pärjad,
 Käo kördid, karu kõllad!
 Pange pakku, Gesti hellad!
 Tammitulta taganege,
 Põllu pääle põgenege,
 Urge käige maasikmarjul,
 Tabaja on tamme warjul!

Rahwa suu järele wabalt 1861.

Lillife!

Lillifene, tillifene,
 Kaunifene, kallifene!
 Kellel' lehkad lillifene,
 Ghid ennast, hellafene,
 Punusid su puhtad pärjad,
 Kas sul kasteft silmad märjad?
 Miks ju nutt su noorel nupul,
 Kurbtus kulda fullerkupul?

„Sitsen õrnol kofilasel',
Meelitajal' mesilasel',
Balmistan end wagusale,
Maiustajal' magusale;
Igam õitseda mul õues,
Ime igatsus mu põues:
Sest ep nutt mu noorel nupul,
Kurbtus kulda kullerkupul.

Isamaa, mu elustaja!

Isamaa, mu elustaja,
Armastuse alustaja,
Kena Gestikeele looja,
Südame sull' annan sooja!
Su eest, armsam, igal ajal,
Palwetan weel wõõral rajal,
Sinu laste palwe wägi
Olgu sinu abimägi!

Kes su eluõnne püüab,
Palwes sulle abi hüüab,
Aga, kes su eest ei palu,
Ei see sinu koormat talu.

Sinu wihamehi wihtan,
Sinu eluõnne ihtan,
Siiski wõlgnen sulle palju
Ara ole sa mull' walju!

2.

Armsad Gesti tüttred, pojad,
Läitkem tihti pühad kojad,

EESTI

RAHVUSRAAMATUKOGU

AR

Waimulifelt waewa nähtem,
Ihamaa eest palwet tehtem,
Sest saab rahwas wäike wäge,
Palwed kõigutawad mäge!

Tulus tale töötada,
Tarwis ta eest palwetada,
Olgu ühes töö ja palwe,
Usklik meel ja usuwalwe!

Kes ei jaksa töötada,
Püüdku ta eest palwetada
Nitku armastuses ligi,
See ei nõua nõdralt higi:

Ei siis Kungla kurwalt kurda,
Kaini kadedust ei kardada!

Mu armas Gesti isamaa!

Mu armas Gesti isamaa,
Sa püha puhas Maarjamaa,
Su pääle käib mu mõte meel
Ka kaugel wõõral pinnal weel!

Oh Gestimaa, mu isamaa,

Mu isamaa,
Meil' hiilga eha iluga,
Su wabaduse wiluga!

Las' laimab „kade“ kawalus
Ja ebatõe tõrelus
Sind kulda neidu — Kunglamaad
Sest sa weel armsamaks mull' saad,
Ja ialgi, oh Gestimaa,

Kuld kodumaa,
— Ei unusta sind ilmas ma,
Saa suureks, Soomesugu maa!

RAHVAUSRAAMATUKOGU
EESTI
RA

Mu isamaa, ka surres weel
Sull' mölgub meel, sind kiidab keel,
Ja lahkudes weel laulan sull':
„Jää kaisutajaks kalmuks mull'!“
Oh Gestimaa, ja helde maa,
Ja kangelaste kallis maa,
Sä „elagu,“ mu Gestia!

Nüütli wahwas. 1872.

Nüüd sõbrad, olge sõja walmid,
Meid ootab wõitlus werine,
Weel näitku wõoral' wõidu palmid,
Et rüütli wahwas pärine!

Ja rüütel wahwa sõtta sõitis,
Tal seljas säras soomus-särk,
Good, rabad, lagedikud wõitis,
Suur oli wõimsa wõidu märk!

Argpüks! ainust ära wõitis,
Ja saaki sadulasse köitis,
Ning wõitjal anti auutroon,
Ja pandi päha päästja kroon,
Ning kõrgelt kõlas kiidu kära:
„Saks wääras wägilase ära!“

See wõidurõõmu kange kaja
Weel uikab üle uue aja,
Nõuab ahnelt auupärga,
Kahwast tänu-filmamärga,
Auukartust kangelase ees,
Suur oled, uhke wõidumees!

Wõlgane. 1880.

Oh isamaa, su pinnal,
Mul õitses paradiis,
Su armurikkal rinnal,
Mull' laulis iga hiis,
Ja lille kõrs, et ma su mõrs
Sind aitaks auul, nii oli laul:
„See kallid, püha pind,
Su hella ema rind,
Kui meheks saad, siis isamaad
Sa wabadusel' aita,
Dal' poja armu näita,
Ja kammitšail' tee kadu
Ja wäära orja udu,
Su ema ära põlga,
Dal' taju armuwõlga!“

Ja poja südi süda
Ka lubas täita seda.

Kas jõudsin hääd teha sull',
Kuis kohuseks see oli mul,
Ja nõnda seista sinu eest,
Et tegu ülendaks nüüd meest?

Oh paraku, ei sellest ma,
Wõi tegudega kiidelda!

Küll olid soojad soowid,
Ka läbi tegin proowid,
Püüd põksus põues püha,
Kuid tulu said sest wähe!
Tah, tahtmine, see oli hää,
Kuid pea norgu jäi mu pää.

Dh wale oli wägewam
Ja tondi toorus tugewam!
See murdis püüded, murdis mind,
Weel werine mu murtud rind,
Dh isamaa! Ja find?
Weel pisardab su pind!

Sa ütliid: „pojast saab mul' mees!“
Dh helde ema sinu ees,
Su poeg nüüd häbis, rõsifelt
Lööb filmad maha wesiselt!

Su armu leiba söin,
Su elu-jõnudu jöin
Ja meheks sain,
Siis wöörfil wölglasteks sull' jäin,
Ja nuttes leina-laulu löin.

Ei ole ma su põlgaja,
Kuid siiski wöla-salgaja!
Ei aitanud sind kosuda,
Ei suutnud wöлга tasuda,
Weel sinul töbed tõsised,
Su finifilmad wesised!

Mul' anna andeks, ema,
Ma siiski sinu oma!

Kas sinu pind ja emariind
Weel wötwad soojalt wastu mind?
Ehk tõukab wölglast memmemeel
Kui wärdjat kodust wälja weel?

Kes poja lohut sinu ees
On täitnud, see on Gesticimees,
Kel' selleks puudus arm ja aeg,
Ei see wöi olla sinu poeg!

Sõjakära.

Suur sõjakära kangel kajas,
Krahw ratsu turjal talist' ajas,
Ja hüüdis oma järel' wägi,
Et häwitada Taara mägi,
Ges nähti püha rahumärki,
Ja järel jälet rööwi-wärki.

Mees mehe kõrwal nagu meri,
Neil' waja waenlase weri —
Ja siiski lisa ligi weel
Neil tuli maa- ja mere teel,
Weel laened mehi randa löiwad,
Kaudmehi, ratsalisi töiwad.

Wist hädas kodu, pühad kojad,
Ja wagad wahwad Teudi pojad
Waenlase wastu lähewad,
Tal' kättemaksta tahawad,
Ja häwitawad rahwa häda ?
Ei — waenlaseta sõitis sõda!

Krahw kiiremalt weel sõtta sõitis,
Maa kõikus kangelase all,
Good, laaned, rabad ratsul wõitis
Ja wõidupärjad pääs tal.
Kõik kiitwad kangelase tegu,
Ja kõrgendawad krahwi sugu,
Ning imestawad hiigla värki,
Kuid waenlasest ei leitud märki.

Weel hullemaks läks sõjakära,
Krahw wõitis oma aru ära,
Ei nõiadega — nii mis plaksus,
Tont tuleriidal praadis, praksus,

Saatan sarwed sabad lõhkus
Ja Belial ta piinas õhkas.
Tad ülendawad rüütli leerid,
Ja waimustatult wariseerid,
King imestawad hiigla wärki,
Kuid waenlasest ei nähtud märki.

2.

Krahw ratsul sahkas sõjasarwe,
„Traa raa, traa raa,“ käis üle maa;
Pois lastis lahti hurda-parwe,
„Hurraa, hurraa, uih . . . uhtsahhtiaa!“
Läts hõiskel läbi Rahuraja
Ka kangelase jahikaja,
Ges tantfis toores tondikari,
Ja taga waarus wandewari.

Siis käisid paugud „pimm“ ja „põmm,“
Neist laksus laan ja nõtkus nõmm;
Nõõm rõhujatel jahi pääl,
Ja halastust ei tunnud sääl.
Lust toores looduse telkis,
Mets ehmul inetumalt helkis.

Wist rüütel raudse rammuga,
Ja pika piigi, ammuga
Lööb elufaga hirmsamaga,
Ja kodu kole furnajaga,
Teeb kodul' kaitset, kurjal kadu,
Lööb maha murdjat muinas-madu,
Ja wana wahwa rüütli wiisil,
Toob rahu rahwal', elu hiisil'?

Siin, sõber, sõda sõgem weel,
Siin jänes jäle jahti eel;
Ja wastu wäljas rüütli-leerid
Neid waimustamas wariseerid
Ja õnnistamas sõjakoitu,
Ming wiimaks saadi tast ka wõitu,
Ja kõrgelt kõlas wõidulugu:
„Teut wääras wägilaste sugu!“

T ä h. : Teut (üttele Tõit) täh. sakslast, Sakjamaad.

Õrnad ja hõbe. 1862.

Dh nägus neiu — meelest hääst
Sult küsin päris külmaast pääst,
Ja palun: ära pahanda,
Kas, tallis, kaugelt oled sa?

Kas iimus, hella, ilumaaalt,
Mu wastu õitswalt õnneraalt,
Kas lilli Lääne luhasta,
Wõi Uku uhkest kohasta?

Su poole weri weab mind,
Ja sulle lööb mu rõõmus rind,
Ma annan südant sinule,
Kas tahad tulla minule?

„Ei ole hella Hiiumaalt,
Ei üleilmselt iluraalt,
Ei luika Lääne luhasta,
Waid linna kuuljast kohasta.

Ma, Adam, -- ammu tunnen sind
Kuid külm su wastu minu rind;
Sa anna kas wõi südant seest —
Ma otfin omal' rikast meest.

Kes wara poolest waene mees,
 Sell' pole hinda hella ees."
 Nii kuulsin õrnalt õelta,
 Mu pääsult Pärnu jõelta.

Oh oleks kallis kaugemalt,
 See sugusõtsi Sõrwemaalt,
 Mu neiu sale Sakalast,
 See lehkaw lille Pihulast,

Siis poleks poisfi põlanud,
 Mu armusaaki salanud.
 Ei maksa prohwet omal maal,
 Ei rahata arm linnaraal.

Need hellad enam waatwad sääl
 Küll mammona kui mehe pääl;
 Ka õrne hõbe talitseb,
 Kuld armuwalda walitseb.

Minus armuke.

Ende pikal eluajal,
 Kodu= kui ka wõõral rajal,
 Olen imestanud ikka
 Gludust neikulikka,
 Palju olen ma neid näinud,
 Mõttes mõne järel käinud.

Aga armukeste rias
 On üks hüwam, ülem — seas,
 Keda armastan ja hüüan,
 Keda kõigipidi püüan;
 Sellel laulan, seda orjan,
 Sellel lehkmaid lilla korjan.
 Teda ihkan imeihas,
 Seni kui weel liigun lihas.

Teda kiujatakse taga,
Ehk ta küll on wainne waga,
Rikas, noor ja nobe neiu,
Mureta ta mahe muuu.

Ei ta sarnast pole näha,
Wanemaks ta ka ei lähe,
Puhas -- jumalik ta jumi,
Wabadus ta püha nimi.

Meeleheitel. 1873.

Küll oli raske risti ränkus,
Mu eluwanker waarus, wanus
Kui waga wangi reodu panti,
Mul Siber asumiseks anti.
Hoop hoobi pääl' mu selga kujukus,
Kõik elulootus oli lujukus!
Wæn waeje wabaduse wõttis,
Ja Jumal julget maha jättis.
Ges hirmus põrgu Muri haukus,
Ja taga Balti suurtükk paukus.

See piina pidu pikalt tuuris,
Mu süüta südant läbi puuris.
Su lõppis otsa usu lootus,
Ja palwest palaw abi ootus.
Mälg nuhtles — oma ohwriks märkis
Ja perän piina pikne karkis.
Ges pisuhänd mind neelda püüdis,
Ja järel wiimne pasun hüüdis.

Mind wisa wiha winnas kaaku,
Mul' tegi hirmust hingewaaku,

Geš sada saatana tonti,
Ja taga tuhat tulelonti.
Kael kägises ju kaagu lõõgas,
Mind põles — põrgu tules õõgas!

Pija: Küll tautsi tants mind tabastas,
Mind Senat siiski wabastas!

Siis minu kaebalused
Mu kohtumõistjad oliwad.

Küll kisas wist kõitja keel,
Sääl uue Bene kohtu eel,
Kui see tal' nüüd ka nõnda teeks,
Ja kaebajat ka raudu lööks!

Täna Jumalat, kiida keisert, noorem sugu,
Et ja ei maitsnud wana kohtu lugu!

Kus on me' Gesti isamaa?

Kus on me' Gesti isamaa,
Me' waba wanemate maa,
Kus tore targa Taara maa,
Me' kuulus kulda Kunglammaa?
Kas Peipsist Sõrwesääreni
Lääb Läänemere ääreni?

Ei ole ainus Harjumaa
Me' kodu kulda Kunglammaa,
Ei Taaratammik — Tallinna,
Weel suurem Soomesugu maa,
Weel ilusam me' isamaa!

Kus ial elab Gesti meel,
Ja heljub helde emakeel,
Kus tussub Gesti-elu soon,
Ja lussub Gesti laulutoon,
Kus kaob kalmu wõõras wõim,
Meid kaitsmas Wene õige hõim,
Kus kodaniku auu sees,
Ka wabalt elab Gestimees,
Kus lehwib Wene kotka tiib,
Ja rahwast Rahuranda wiib,
Sääl on me' Gesti isamaa,
Me' waba wanemate maa.

Suur lai ja lahke Slaawimaa
Ja wahwa Wene wenna maa,
Kus heldus waesid wabastab,
Arm iga elu lõbustab,
Kus walgus, woorus elawad,
Prii rahwa laulud kõlawad,
Sääl on me' Gesti isamaa
Me' kodu kulda Kunglamaa.
See kallis Gesti elupuu,
Sel'l laulgu iga Gesti suu,
See isamaa meil „elagu“,
Ja nime kõrgelt kõlagu!

Rahwa püüded. 1863—1868.

Suur häda oli rahwal käes,
Ja ägas wägiwalla wäes
Ja kole kodu karistus
Weel Gesti wendi weristas;
Ja teoorjus, wakumaks
Päew-päewalt tõusid suuremaks.

Polnud hoolmist walla walust,
Gestlast ilmasüüta talust
Wägiwaldselt wälja aeti,
Pääwarjust ilma jäeti ;
Talud, külad sakstel müüti,
Maadki sakstada püüti.
Ei julgend keegi tõsta häält,
Kepp köitis waba wangi keelt.

Siis hädasunnil. surmateel
Kord ärkas üles Gestimeel,
Ja Kalewite kalmu päält
Ju kangel' kuuldi häda häält !
Ja kaswis ikka langemaks
Ja Riigiisa ette läks.
Ei paigutand tad paine tüür,
Ei mõne mõisa mürgi-müür.

Suur oli rahwa püha püüd !
Ja igast külast kõlas hüüd :
„Kuts teo pulgast lahti weel
Wõiks saada Gesti mees ja meel ?“
„Mis muud, kui Keisert paluda,
Tal' palwekirju taluda,
Ehk Riigi Isa helde meel
Meid wabastab ka teistkord weel ?
Oh Aleksander, halasta,
Meid orja hauast wabasta !“

Üks hüüe, püüe, meel ja waim
Ja armas uue aja aim,
Üks ilus Gesti wennastus
Ja waga waba waimustus,
Siis helkis üle Gestimaa,
Lõi iga põue põlema.

Mees seisib sermi mehe eest,
Kui tihe teras raua eest.

Kõik ajas tööle wenna arm,
Ei mõjund mõru mõisa hirm.
Ei kummardand end kulla ees,
Ei raugend raudus Gesti mees.

Jah, priske priiduse tuul
Siis puhus Gesti elupuul ;
Ta oksad uhkelt elustas,
Ta kõwad juured julgustas.

See lugu oli luulelik
Ja armu sunnil suurelik.
Arm Gesti wendi ühendas,
Mees isamaal end pühendas.

Ei tuntud tuimust, kade keelt,
Ei halba auuahnet meelt,
Ja tige timmuk — leiva neel
Ei elanud siis Gestis weel.

Oh kuhu jäi see paleus,
Lend kõrge, kõne saleus,
Me' meeste hüwa ühendus
Ja orjameele lühendus ?
Miks kadunud nad linnast, maalt
Kui wette Gesti eluraalt ?

Neil' ahnest anku kaeweti,
Neid wangistadi, waewati,
Neid rööwiti ja rõhuti,
Üksteisest lahti lõhuti,
Neil rehti taga tuhat tuld
Ja kadus kaunis, kallis kuld,
Ja järele jäi jäledus
Weel maha maani-madalus.

Ei wana madu magand weel,
Kõik kõrgust kihwtitas ta keel,
Ja seda teeb ta kasuneel
Sääl alles awalikult weel.

Weel lasen laulu helinal,
Mu kõnejärge kõlinal:
Tah, kurba mängi küllalt siis
Meil näitles wana waenu wiis.

Kes rahwa püüdel truuks jäi,
See wangiraudu kanda sai,
Ja talu kauni kaotas, —
Del õiget hauda waotas.

Uus Eesti põlw ei aima nüüd,
Kui raske oli meie püüd,
Kui walus kanda wangirüüd,
Kurb kuulda wenna appihüüd.

Waen hõiskades siis õelas õhus
Meid surus, surma suhu rõhus.
Rist litsus liialt kõigiti
Meil rinda risti, põigiti.
Meid tagast tagus toores tont,
Kes loitas põrgu tule loat.

Kuid mõned siiski Senat weel
Meist päästis õiguse teel.
Oh hulgast pisut oli neid,
Kes asja sinna anda said!

Muu, kiitus olgu Keisrile
Ja Senatile kõrgele!
Suur tänu kõigil', kelle jõud,
Siis nõrgendas weel waenu nõuud,

Kes meid weel armust aitafid,
Weel wagade eest wõitlefid,
Meid nõtru wangist wälja tõid,
Ja walewõrgud katki löid!

Jah, Wene wenna helde meel
Tõi uue kewade meil weel
Rahwal' elurada rajas,
Kurjad waimud põrgu ajas.

Sääl Kalewipoeg wahib neid,
Ja waba hella Gesti neid,
Nüüd härra alt ja häbi alt,
Ja karja korralt, kubja alt
Ning wangitööst ja pruudi= ööst
Ja mõnitatud mõrsja= wööst.

E i s a : Kadus kodu karistus,
Gesti wende weristus,
Kadus mõru mõisa töö,
Kepid, ei te' enam löö!
Kadus mõisa mõõdupulge,
Kadunud ja kalmus olge,
Mõrtsukad ja mõrsja= öö!

Lõpp.

Nüüd mingi, täie tõe auul,
Weel edasi mu jutu laul.
Kui tohiks pajatada keel,
Siis lõpp saaks laulust pikem⁷weel
Seepärast püüan lühedalt
Weel weidi laulda lahedalt,
Et lugeja taft arusaaks,
Ja tüütawaks ta ka ei läaks.

Oh see wõitlus oli libe,
Palujail tee raske, libe!

Wilets oli rahwa elu,
Wabaduse nime all
Kestis wana wangi walu
Edasi weel eestlasel.
Si tad aitnud appihüüe,
Ega wäljarännu püüe,
Hoolus — usumahetused,
Palwed, pattukohetused.
Palus küll ka armu Riiaist,
Karistust see eest sai liiaist'.

Waitses mõnda Balti paha,
Sättis wiimse loote maha
Pulga-junkru armu pääle,
Waatis Wabastaja pääle.

Keisril' palwekirju talus,
Kaitset, abi, armu palus,
Seletades, mis tal' waja,
Aga tema kaebekaja
Püüti läilast' lämmatada,
Kahtlustada, kaotada.

Kes ei saland oma nime
Ura palwekirja alt,
Sellel tuli pidu pime,
Ahasrust sai haledalt.

Si siis rahwast lastud minna
Enam Peterburgi linna!
Passikeelud wälja anti,
Teedel' wahid ette panti.

Mitmél kaebajate killal,
Tartus, Pihkwas, Pikašillal,
Tehti pikalt pigistusi,
Mõisahirmu higistusi.

Neid kui hulle hunta püüti,
„Mässu-päameesteks“ hüüti;
Palwelirjad, walla-wolid,
Mis ka meestel ligi olid,
Kisti kaukasi, kahel käel,
Wälja wägiwalla wael,
Ura pakilt passid, raha,
Mõni jättis ka weel naha,
Leiwakotist ilma jäeti,
Kodu poole jääred jäeti.

Baba mehi wangistadi,
Löödi raudu rangistadi,
Nuheldi ja ähwardadi,
Kõigipidi kimbutadi.

Taludest neid wäljaäeti,
Wagad wangitööle jäeti;
Saiwad waesed nälga näha,
Wett ja leiba anti wäha.

Uga kes neist ostas, jõudis,
Senatilt weel õigust nõudis,
Seda Senat wabastas,
Tautsi ta!gust takistas,
Saatis nurjal' noomitusi,
Laitusi ja karistusi,
Ujas ametist neid walla,
Andis mõned kohtu alla.

Kartus kangelaste lihas,
Pulga=junkur puhkles wihas.
Kohtumehed tehti lahti,
Waldadel ei antud mahti,
Maksu orjust pääle panti,
Soldatid neil' jööta anti.

Ei ka puud'nud meelitused,
Ega teerud keelitused :
Mõni mõnust juttu westis,
Meie käekirju ostis,
Maksis mitmel petjal' raha
Meie käekirja päha.
Osteti ka mõnda muud,
Millest ma weel pian suud.
Sah, siis olid Viivi linnas,
Geesti papre=närud hinnas.

Rahwast ägest' äritada,
Segadusi sünnitada,
Oli õela sala sõue,
Kawalus ja kasu nõue,
Et siis pikalt, piinal pimel,
Kõhuda tad mäsku nimel.

Rahwas kuulis meie juttu,
Hoidis ennast eemal' ruttu,
Wägiwallast, waenust, kõigist,
Täitis oma kohut õigesti,
Maksu makstes, mõisa teos,
Küürutades, kübar peos,
Oli waike, alandlik,
Kahelordselt kannatlik.

Sillakohus päewad, ööda,
Talusid ja waldu mööda
Tegi „palwekirja jahti,
Lõhkus kapid, lanad lahti,
Kiided, riiulid ja raha
Paiskas laiali ja maha,
Toolid, ukssed upepalli,
Tõukas talutaati halli,
Kirjad, papred, wõtmed wõttes,
Jäled jäljed järel jättes ;
Hullemalt weel Holstre wallas
Iga talu tare tallas.

Mõnda, selles sõjasõidus,
Tehti Pärís, Aidus, Wõidus,
Wastsemõisas, Taeweres,
Nawestis ja Sürgaweres,
Puiatus ja Lõhaweres,
Kuresaares, Kõpus suures,
Wühneri ja Mitti juures ;
Mittmel setmel kohal muul, —
Sõbrad, see ei ole luul',
Tõuan seda tõendada,
Kirjalikult finnitada !

Kes ise mässu leerutas,
Süüd teise pääle weeretas,
Kuid Kiigi Ija helde meel
Sai fiiski asjast aru weel,
Meid teistkord wangist wabastas
Ja Balti paha tabastas,
Läks nurja „kade," kawal töö,
Sai otša Gesti orjaöö.

Auu, kiitus Keisril-Kalewil',
 Me armuandjal Alewil'!
 Ka kõigil Wene meestel weel,
 Kes ait'fid rahwast „palweteel,"
 Sa põlwest põlwenigi weel
 Meid ülendagu Gesticimeel!

Tä h e n d u s: 9. nowembril 1864 oli mul
 Holstre walla wolinikuna see suur õnn, ühes
 teiste waldade saadikutega, — 24 mehega —
 Keisri Härra ette saada, Temale isikulikult rahwa
 palwefirjad kätte anda, talurahwa wiletsat elu
 seletada ja Temalt halastust ja armu paluda.
 Pää-palwefirjas oli rahwa raske elujärg täieli-
 kult üles pandud; lõpul seisiwad 14 palwepunkti.
 Ta oli 24 walla petsatite- ja wallaametnikkude
 allkirjadega, Gesti- ja Wenekeeles. Tema sisust
 oli üks lühedalt kokkuwõetud kiri (Auszug), mis
 soola-leiwa pääl seisis, ja mida Keiserlik Ma-
 jesteet Ise Oma armulise käega säält wõttis ja
 läbi luges. Selle järele wõttis Ta ka weel pää-
 palwefirja Ise wastu. Pääle selle oli meil weel
 95 palwefirja üksikute waldade ja inimeste poolt
 kaasas, kellel wõimalik ei olnud, pää-palwefirjale
 alla kirjutada. Meid lastis Keisri Härra Guda
 ees oma adjutandi ja õepoja Keiserliku Kõr-
 guse, Suurwürsti Sewgenij Maksimilianowitschi,
 Leuchtenbergi Hertsoigi wastu wõtta, kes sel päe-
 wal Keisrikojas tiwadjutandi teenistuses oli.
 Ma teatasin Peterburgist seda suurt õnne ka
 isa Sanusenile Tartu, ja ta kirjutas sellest kohe ka
 lühidelt omas ajulehes. Enam Gesti ajaleht sel-
 ajal teha ei wõinud. Pikemalt sellest rahwa palwe
 asjast ja ta järeldustest ei ole siin sünnis pajatada.

Rahju, et ma oma auusaid kaaslasti ja weel teisi Gestimahi siin nimetada ei wõi, kes selles raskest rahwa asjas kõige südimad, tulisemad ja tegewamad oliwad. Katsun seda edespidi sündfamas kohas teha ja nende auusaid nimesid, mehiseid isamaalikka püüdmisi, kannatust ja walu, unustuse hoost päästa, kui Jumal mul weel elu jätkab, aeg annab ja kannel kannab. Siin, filmaweel seistes ja neid weel mälestades, ütlen neile kõikidele weel oma wiimist tänu nende kalli kaasawituse eest, neile seda terwit saates ja hääd lahkset ja lõbust eluõhtut soowides, wabal kodumaal, Gesti armsa, kalli ja halli taewa all! Need tõsised rahwa pojad awaldasiwad sel häda ajal tõesti imestamise wäärilist kangelase meelt ja kannataja suuruust ja on seda wäärt, et tulew põlv nende nimedki teaks.

Nüüd pööran selt teelt tagasi
Ja lasen laulu edasi.

Isamaa!

Isamaa, mu armu jära,
Si sind unusta ma ära,
Sinu loodus on mind loonud,
Elustanud ilma toonud,
Olgu kurbtus sul ehk häda
Sinuga jääb minu süda!

Nüüdsel waiksel waba ajal
Argu olgu omal rajal,

Jal enam Gesticimehi,
Kes sind heldesti ei ehi,
Ja sind wõörastada wõiwad,
Saksa killas kerjal käiwad!

Põlgtud olgu Gesticimehed,
Kes weel püüdwad wõörast ehet
Unustawad see eest hoole,
Hoidwad orjastaja poole,
Wähendawad sinu wõimu,
Gesti elukanga löimu!

Kadugu need sinu pinnalt,
Niisujad su priskelt rinnalt,
Lõpku wõõra wõim ja toorus,
Elaqu su walguš, wooruš,
Waba olgu Lääne meri,
Waba Gesti waga weri!

Tark.

Tark wanast' karu tantšitas,
Ja wana pätsi wantšitas,
Hunt orjas tarla hoolega,
Ja wader waga meelega.

Kuid hunt läks pea hullemaks,
Ja karu kari kawalaks.
Müüd karu tarla tantšitab,
Ja waewab, weab, wantšitab ;

Ja mitu metsa, maisemaad
Du karu tantšitallermaad.
Ja hunt? See paisus paksemaks
Kui mõni mõnus mõisa jaks.

Ja rebane? See lusti lööb
Ja targa talu kanu sööb.

Beel wiletsamaks wenib lugu:
Tark kardab — kardab karu sugu,
Müts peos — seisab filmawees
Su karu pehme pesa ees.
Ja halwal' auu annab
Ja hundi hända kannab,
Teeb pai Balti rebasel,
Wiib kanu wargal waderil'

Kas see on karu kawalus,
Eht targa rohke rumalus?

Kui sellest lastel lausuks ma,
Siis ajaks hundid hulwama
Ja kodu karud karjuma.
Hunt salamahiti salwaks mind,
Ja kawal karu kisuks find,
Hunt otse lamba lauta lääks,
Ja rebane su linnud sööks.

Jeeriku teel. 1861.

„Kel'l on siis selge Gesti meel,
Kes kõnnib õigel Gesti teel?“
Nii kooli sõber sõnus mull',
Mu hiilgwal elu hommikul.

Ta lause pääle lahedal
Ma wastasin tal' wahedal:

„Weel rööwimine mitme wiis,
Weel ikeb ilus Gesti hiis,
Leekäijal eel, Zeeriku teel,
On sada rööwli salka weel,
Sääl tuhat ohwert hoigawad,
Me' armu appi hüüawad.

Ei wabasta neid wariseer,
Ei Jesuiiti libe leer,
Kõik käiwad mööda ruttu,
Ei kaule nende nuttu.

Su wenda wägiwalla wäest
Sa päästa pää-rööwli käest,
Ja wermed õõru õliga,
Ja haawad seo armuga,
Lad janutojat jooda,
Ja Rahu randa saada.

Ja nagu hää Samari mees,
Käi ise heldelt eesli ees
Ja seisa serwi wenna eest,
Siis näed endist Gesti meest!

Ja ära lahku tema teelt,
Siis tunned ise Gesti meelt;
Siis kummardan end sinu ees
Ja hüüan: „„Waat' — kus Gestimees!““

Wõrdlus.

Tule, eestlane, ja tunne,
Tunne wirka Wenemaad,

Teda tubliste ja tunne,
Kaunist kangelaste maad!

Tunne raudse rahwa rada,
Bene wahwust, wägewust,
Põhja kotka kuulust koda,
Tunne Bene tugewust!

Benelased, wägilased,
Suuremeelse loomuga,
Armude tööde tegilased
Waeste wastu rõõmuga.

Armulikud, halastajad
Tga rahwa eluteel,
Wangirahwa wabastajad,
Benelasel wenameel.

Teda tunda, armastada
Mõistku Gesti meeste meel,
Saksadega wõrreldada
Wõtkem Bene wenda weel!

Häda, häda sellel rahwal',
Keda wõidab Saksa wõim,
Sellel waesel — kui küll wahwal,
Kaob elukanga-lõim!

Gesti hirmus ajalugu
Seisab meilgi selle eest,
Kuidas mõistab Saksasugu
Wangistada waba meest.

Ummust ajast Anglo-Saksid
Kasked rahwa rõhujad,
Kuhu kord nad ial läksid,
Drjastajad oliwad.

Nende omad õpetlased
Sellest selgust annawad,
Siiski mõisa-möödulised
Käte pääl neid kannawad.

Kiitwad kõrgets nende woorust,
Heldust, hädust, õiglast meelt,
Maailm tunneb Teudi toorust,
Kadetust ja kawalt keelt.

Nende sõge sõja-kära,
Ahnemeel ja tigheidus
Wõtswad me' maa ja wara,
Kadus wana wabadus.

Ilmast ärähäwitada
Püüdsid Gesti eelikuid,
Kangelasi kaotada,
Rahwa päida, pääliluid.

Paraku, küll hale lugu,
Korda läks see kuritöö,
Iken'dud sai Gestisugu,
Kaua hõiskas orjaöö!

Wagad Kristiusu toojad,
Olla Lääne rannas nad
Aruvad hariduse loojad,
Walgustanud Maarjamaad.

Selle luuaga ta pühib
Muda oma ukse eest,
Selle seljas rüütel rühib
Ahnelt auu rahwa käest.

„See on aga selge wale!“
Lausub ajalugu meil,
Kiitus naeruwäärne hale,
Mis ju wanast wiisiks neil,

Eugeda ja kirjutada
Ei weel rüütliid mõistnud siis,
Kiimaluses purjutada
Oli nende armsam wiis.

Kuidas wõis ta meile tuua,
Mingit õiget õpetust,
Eesti elu uueks luua,
Anda meile haridust?

Kui tal endal polnud woorust,
Ega waimu walgustust,
Muud kui meti:ks-meelt ja toorust,
Lihahimu inetust?

Hariduse hakatuse
Sai ta alles hiljalt ise,
Rootsi kärmest kärest käest
Wiimaks Wene armu=wäest.

Haridust küll wäljaspidi
Omandas ta kõigiti,
Kuid ta sisemine üdi
Toores, risti põigiti.

Säält weel wiltu wälja wahib
Kistisõitja sõgedus,
Kõnes kõlab, filmist sihib
Wana waljus, ägedus.

Tänu Keisril', kelle wäed
Kõitsiwad ta käreid käd,
Kes weel warsti walmis, wihäs
Proowima neid orjalihäs.

Suba enne ristisõitu
Wõttis ristiusk meil wõitu,
Rahus meie maale asus,
Wene kaitset kaunilt kosus.

Tartu oli Wene usku,
Tallinnamaa Daani usku,
Ristiusu osalisi
Oli palju eestlasi.

Neid kõik Saksad maha löiwad,
Kui meil oma usku tõiwad,
Ehk küll Eesti-Daani rajas
Nende oma usk ju kajas.

Siiski seda häwitadi,
Kadeduses kaotadi
Ristiusu säde, sära,
Ristisõitjate poolt ära.

Nii meid paawsti usku panti,
Saksa haridust meil' anti;
See meil oli Sakstelt hädus;
Nii on ajaloolik teadus.

Dun ja õnsus sellel rahwal,
Keda warjab Wene waim,
Walgus, rahu sellel rahwal,
Waraks wabaduse taim!

Wenelasel wennasüda,
Ei ta salli meie häda,
Ega otsi omakasu,
Tema warjul armas asu.

Uhtelt kannab mei' eest hoole,
Hoidkem truiste ta poole,
Ei siis mõõra mõim meid rõhu,
Eesti eluõnne lõhu!

Eestlane, nüüd kartust heida,
Dma kallist Reiserit kiida,
Kes tõi wabaduse sulle!
Tema eest me läh'me tulle,
Kui tund tuleb, sõda sõuab,
Kiigi rahu seda nõuab.

Tä h e n d u s: Sakslased ei olnud meie maal mitte esimesed ristiusu kuulutajad. Wene ajaluo järele oliwad ammugi enne neid Turjewi (Tartu) ja ümbrus, 24 küla, ristiusulised. Tsegi Pühtitses oli Wene kirik ja kogudus. Niisama ka Tallinna linn ja Harjumaa oliwad juba Paawsti usulised, mida nad daanlastelt vastu oliwad wõtnud. Aga kui Sakslad neis kohtades wõitu saiwad, hukkasiwad nad kõik ristitud eestlased ära, seepärast, et nad seda usku daanlastelt, Saksa wastalistelt, oliwad julgenud vastu wõtta. Tartus surmasiwad sakslased piinates Wene piiskopi Isidori, preestrid, mungad ja kõik ristitud eestlased ära. Sedasama tehti ka Tartumaal ja igal pool, kus aga Wene usulisi leidus — ja häwitadi selle usu jäljedki meie maalt.

Sakslased on ristiusu ja kõik oma hariduse prantslastelt saanud ja viimist weel kuni meie ajani laenanud. Weel Preisi suure Pritsu ajal oliwad Saksa keel ja kirjandus wiletsad, põlatud ja harimata ja nende järele otsustades, muidugi ka rahwas. Neid ja ennaft on nad Prantsuse kirjanduse abil ja mõjul kõrgele hariduse järjele tõstnud. Ka oma priiuse, wähemalt priiuse aasted, on nad säält omandanud. Aga kui kolledaste on Saksa prantslastele, oma tõsiastele walgustajatele ja harijatele, selle suure häa eest tasunud! Meilt aga nõuawad nad Weneusu häwituse eest, paawsti ebausku toomise ja kolleda 700 a. orjastuse eest: sooja, lõpmata tänu, palawat armastust ja sügawat auukartust. Sõbrad, kas see mitte liig nõudmine ei ole? Balti sakslane wastaks meie asemel olles sarnase küsimise pääle: „Donner Wetter, das ist aber mehr als zu frech!“ „Madisse päralt, see on eam kui liig häbemataus!“ Mina aga waitin.

Gestlased elasiwad mere ääres ja saartel; oliwad juured ja julged meremehed, käisiwad oma laewadega kaugel, isegi maailma otsa otsimas ja seisiwad kaubeldes mitme rahwaga elawas läbikäimises ja siiski olla neil enne sakslaste tulekut, ristiusk tundmata olnud.

Isegi Balti sakslane von Richter jutustab omas hästi põhjendatud kodumaa ajaluos järgmist: Gesti wägilane Starkater olla oma wähdase wahwa kaaskonna saatel Europa maad mööda reifimas ja säälsotel walitsejatel wõõrusel käinud ja kuningatele lahinguid wõita aitanud. Kelle poole Starkater löönud, see pool olla ka wõitu

saanud. Ühest Storkateri abil mõidetud lahingu-
 gust jutustada weel meie ajani, kuskil kalju sisse
 raiutud kirjad. Kõha nime olen unustanud. Seda
 võib iga mees ise täheдатud raamatust leida.
 Ja siiski püüawad Baldi rüütlite ajalehed meile
 weel wägisi seletada: eestlased olla metsikud pa-
 ganad olnud, ei teadnud ristiusust mitte märkigi
 ja Liwimaa olla enne neid — ülesleidmata ol-
 nud. Balti rüütlite wahwad wanemad olla selle
 hiiglatöö toime pannud ja Liwimaalt 6-ma maa-
 ilmajao ülesleidnud, juba 300 aastat enne Ko-
 lumbust ja sellega Amerika ülesleidjale teed tei-
 nud. Et see Liwimaa üleslei- jutt tühisem
 kui keegi muinasjutt (басня) on, selle üle ei
 maksa jõnu kulutada. Ristiusu poolest toime
 pandud Weneusu häwitamine ja ristitud eest-
 laste surmamine, hoolimata sellest, et suur osa
 neist nende oma paawsti usulised oliwad, tõen-
 dawad meile selgest küllalt, et Saksu mitte misjoni
 töö meile ei ajanud, waid wõitmise ja rõhumise
 tuhin, ning rõõwi- ja saagi neel, mille eest en-
 dale küll keegi tänu ega armastust nõuda ei to-
 hiks.

Et keskaegne paawsti usk ebauslk ja suur
 rahwa rõhuja, pimestaja ja pigistaja oli, seda
 tõendawad sakslased ise kõige südikamalt oma
 usu puhastamisega, „mit der Reformation,“
 ja see tõendus on ka täiesti õige. Ajaluulik
 tõde on ka, et ka weel ordu walitsuse lõpul rüüt-
 lid lugeda ega kirjutada ei mõistnud. Seda kunsti
 oskas arwalt mõni munk. Ordo-wendade jäledat
 joomist, liimalust, ebawoorust ja toerust, riisu-
 mist, rõõwimist ja hirmsaid lõpmata kodusõdast
 ei hakka ma siin kirjeldama. Niisama ka kato-

litu piiskopide, doomi härrade, preestrite ja munkade tõdunud kõlblust, pordu elu, purjutamist, ahnust ja laiskust. Sa ometi oliwad mõlemad seisused püha wandega tõutanud, puhtaste, wagaaste ja pühaste elada, hääd ja woorust eden-dada, kaitseda ja kõige kurja wastu wõidelda. Baali preestrite patu paljus ja tegude läilus ei wõinud suurem olla, mille eest neid Jehowa kangelane surmaga karistas. Aga ristiusu Sumal oli kannatlikum ja Elias ei ilmunud Gestiis. Nii wahwad ja wagad oliwad meie walgustajad, Issanda wiinamäel palehigis töötades, meie suremata hinge hääks. Pime ei wõi pimedale teed juhutada. Nad langewad mõlemad auku. Sa sinna nad langesiwad ka. Rahwas langes, alasti ja paljas, — pimedasse orja hauda. Ordu walitsus mädanes oma lõpmata ebawooruste kätte elusalt ära, kõige oma rüütliku ja waimuliku seisustega. Uuesti elustas nende pärijaid Lutheri usk, millest aga eestlastele ta esimesel aastasajal wäga wähe tulu tuli.

Balti rüütlike ajalehed panewad kõike ajal luolist paha, mida meie nende wanematelt saanud, wana aja süüks. Kest aeg olla kõigil pool orja aeg olnud, kes halastust ei tunnud ja kellel wabaduse mõtteid ega püüdeid ei olnud. See ei ole tõsi. Ka keskajal oliwad omad wabaduse mõtted, püüded ja nende eest werised wõitlused. Saksa rööwi rüütlike rindu aga ei mahtunud need mõnused mõtted ja pühad püüded mitte. Saksa aja luo järele elasiwad need juba enne rufikaõiguse aega (Faustrecht), ja pärast seda weel mitmed aastajajad ainult rööwist, riisumisest ja oma

werise wägiwalla werifest wiijast, õigem ütelda : nad tegiwadki rusika õiguse aja. See nimetatud werine wägiwalla aeg wõis ainult Saksamaal ilmuda ja õitseda. Muijal maailmas ei ole teda olnud. See seletab meile Saksa rüütlite iseloomust küllalt. Neude wägiwalla wastu pidi Europa linwade Hansa ühendus häda sunnil ennast maal ja merel kaua kaitsema ja rööwikutega weriseid lahingid lööma. Muidu oli Europas elu täiesti wõimata. Nimetud kõwa ühendus on nende rööwile pikkamisi piiri pannud.

Pärisorjust ei olnud keskajal Wenemaal mitte. Ta tuli sinna alles uuemal ajal Baltist ja Poolast. Ka Saksamaalgi ei olnud teda kesk ajal. Ta oli ka sääl uue aja wili ja juurdus sääl alles pärast usupuhastuse aega. Hollandis, Rootsis, Soomes ja Schweitsis ei ole teda kunagi olnud. Wiimne wabastas ennast nimelt keskajal. Saksa talupoegade kolme aastane hirmus ja werine sõda oli wakaduse eest wõitlemine. Niisama ka Hollandi wabaduse sõda. Just keskajal laotas ennast Hommikumaa õige usk, (Wene usk) rahuga ja sõjata wäga laiali, waga missoni-töowaral ja ei toonud kellegile orjapõlwe, sadadel Gesti=Soome juguharudele ka mitte, kes wõõras-tena Wene rahwa keskel elasiwad. Ei ka ühes kuhugi piinakohust, Inkwisitioni, nõiaprotsessid ega nende põletamisi, mida sellel usul ka kunagi olnud ei ole.

Keskajal oli ka Põhja-Ahwrikas ja Hispa-nias Muhamedi-usuliste mauride walitsuse all suur wabadus, mille najal sääl ka kunstid ja teadused lopsakalt õitsemiwad.

Kui ajaloolik paha ja wägiwald ainult keskaja wihane wili oli, mikspärast nad siis uuema ja weel kõigeuema ajani wältasiwad? Mikspärast mõned kõrgesti haritud Saksa rüütliid seda hirmust keskajega maailmale nüüdki weel näitlewad? See küsimus ei käi Balti rüütlite kohta. Saksa rüütel von Peters ehitas Saksa-Ahwrika asumaale wõllad üles ja lastis palju süüta neegrid sinna kõlku tõmmata. Ta warastas neegri würosti tütre ära, riisus sellest auu, saatis ta käima pääle ja poos ta siis ühes ta wennaga üles. See asi oli alles üsna hilja Saksa parlamendis arutada ja tegi ajalehtedes palju kõla. Aga 1899 aasta ei ole keskajeg. Von Peters kutsuti jäält küll ära, aga vähemalt wiisjada sarnast sakslast jäiwad weel sinna. Mis see tähendab? See tähendab: anna aga haritud Saksa rüütliile nüüd weel mahti, siis on ta wõimu-piiris keskajeg kobe lahti ja teda wõib siis meie aeg ilma prillita näha ja ka — tunda. Häda teile, waesed neegrid, oma pärismaal, Saksa armu all! Teie pime pidu tuletab meile meie oma wagat walgustuse aega wäga elawalt meelde!

Meie rahwa elujärje parandusel on Wene Keisri Härrade armuawaldused, aga mitte rüütli häduse ja kõrge hariduse wiljad, milleks seda ja meie wabadust, Balti ajalehed wägisi tembel-dada püüawad, neile aga ka mõned eba-Gesti ajalehed ja saksameelsed mehed järele hüüawad. Mis sellega tahetakse? Selle abil tahetakse rahwa meelt ja tänutundmuse saklastada. Ta mõjul piab rahwas Wene olu wastu külmemaks minema ja uskuma hakkama: meie wabadus ei olla

mitte Keisri armu wäest, waid rüütli heldest käest tulnud. Soe tänu, palaw armastus ja köikumata truuduse tundmus oma kallimeeleliste Keisrite wastu, täidab meie rahwa õiglast südant. Neid tundmusi tahetakse tumestada, wiimaks lämmatada ja siis jäält koguni wälja tõrjuda, ühes halastaja Keisri Härra püha pildiga, mis jääb diamandina jäcades neid tundmusi elustab ja sütitab. Tema asemele tahetakse rahwa südamesse wana Balti rüütli werist warju ebajumalana asemele panna, kellele siis rahwas ta eba-häätegede eest tänuohwrid kandma ja auu-wiirukit wiima piab, kui oma pääsijale ja ain-sjale armuandjale. See on wäga keerd-püüd. Kui ta tuntud Saksa wisaduse najal kord kätte saadakse, siis käib Saksa mõju Wene omast meie rahwa kohta kaugelt üle. Seda ei tohi mitte sündida! Ta ei wõi mitte ühise Riigi kasudega kokku kólada. Viaks meie armuline Riigi-walitsus tale peatselt tõket tegema, nagu ta meilt orjastust ja wana kohust kõigearmulikumalt oma püha wägilase wäega Tartaruse põhja tõukas. Need wanad kohtud oliwad ka wäga piinakohtu laadi ja moodi, ja tõtt ütelda — päris piina-kohtud, Inquisitionid, kus ka igat kaebealust tei-site ei nimetatud, kui ikka „inquisit“ ja „inquisit!“ Ja kus enamiste iga kaebaja eestlane kaebealuseks tehti, kui ta kaebtus mõisnikude kohta käis, kes ise oma päälekaebajate üle kohut mõistiwad.

Kõrge auu, suur kiitus ja palaw tänu olgu meie kõigearmulisema Keisri Härrale, Ta suurele sugule ja tema auusatele abilistele, kõigile kõrgetele Wene riigi ametnikudele, igast

Cesti südamest ja suust nende armu ja halas-
tuse eest!

Püha, ilus Cestia.

Püha, ilus Cestia,
Ela, hella ema, sa
Wana kandli kätival,
Wabalt Wene warju all!

Dma wõsu walgusta,
Dnnista ja õpeta,
Memmemeelel mõngita,
Suudle soojalt — süngita!

Lõu lõõril, lõbusalt,
Laula lastel' ladusalt,
Kurbtuft wette kufuta,
Wõidulugu lufuta.

Saagu sugu suuremaks,
Sinu kasud kaunimaks,
Helkigu su rõõmu hääl
Pikalt pärispinna pääl!

Kõsu, kodu, kuldsemalt,
Cestlastele ilusalt,
Dnne-õrrel' õitsemaa,
Kauniste meid kaitsema!
Waba olgu Lääne rand,
Wanaisa armas and,
Waba — wana Cesti waim,
Waba targa Taara taim!

Sõjas.

Laske ratsud traaweldada,
Palwetades walwage;
Mõõgad, raiuge meil' rada,
Piigid, odad ulwage!

Edasi nüüd, Gestiwennad,
Wärije, ja waenlane,
Melega on Wenewennad,
Kohku, turi wastane!

Trummi põrin, wälja wärin,
Käfsud kärmed kärawad,
Müürab suuretüki mürin,
Tulepommid särawad.

Piigipärad, mõõgaterad,
Kibedaste keerlewad,
Meeste pääd kui ketsid, kerad,
Wärskes weres weerlewad.

All ju haawatute mäed
Surmahädas ähklewad,
Pääl weel wäsimata wäed
Wiimses wihas wehklemad.

Suba wõidusõnum kõlab,
Ule hiiglas isamaa,
Rahus Wene rahwas elab,
Waba ilus Gestimaa!

Wene wennad, Soomesugud
Laske keisert „elada,“
Wabalt wanad wõidu lugud
Kaunilt kõrgelt kõlada!

Gestimees. 1870.

Kes igat päewa palwes algab,
Tööd looja nimel alustab,
Ja iseennast ära salgab,
Eud' Väästja pääle jalustab,
Ja ennast waimu walda kannab,
Sääl oma usku korastab,
Ja waenlasele andeks annab,
Sell' kingib, kes tolt warastab,
Ei nõua hiilgust ilma ees,
Jäab alandlikuks rikkuses,
See armas mees on õigel teel,
Kuid Gestimees ta pole weel.
Hää Gestimees teeb enam weel!

Kes waestelaste õpetaja
Ja leske naeste lepitaja,
Tööd palgata teeb nende eest,
Meid päästab ära häda seeft;
Ta abiga ei ial wiitle,
Ja seda kellegil' ei kiitle.
Ming häd, mis täna teha täib,
Ju homme unustada wõib,
See kallis mees on õigel teel,
Kuid Gestimees ta pole weel,
Nuus Gestimees teeb enam weel!

Kes suguwenda weel ei rõhu,
Ja Gesti wennastust ei lõhu,
Teeb rahus rahwa tuluks tööd,
Ja peletab talt pikka ööd,

Ning hüwaste meid ühendab,
Ja Linda leina lühendab,
See on hää, helde Gestimees,
Ja hiilgagu meil ikka ees.

Kes wäikest wenda ohust ostab,
Ja rahuks sõtta ratsutab,
Ja tõttes tõemõõka tõstab
Ja wana waenlast witsutab,
Ja kelle heldus siis weel kestab,
Kui wend ta wastu waenu tõstab,
Ning ebatänu teda lööb,
Ja teotus ta südant jõöb,
Ning selle eest weel seisma lääb
Kes laimamata lahkest jääb,
End' kulla ees ei kummarda,
Ei ülbe ümber ümarda,
See on weel heldem Gestimees,
Ma waitin selle waimu ees.
Ja kõrgus kõidab kandli keelt,
Ja suurmeel surub mõtet meelt!

Dh oleks tuhat tulist meest,
Meil sada sarnast mehist meest,
Siis pääseks Kungla koorma alt
Ja Kalew kalmu künka alt,
Siis oleks rõõmus Linda riud,
Ja õnnest hõiskaks Gesti pind!

Ema arm.

Dh emaarm, ja püha luule,
Lood elu Gesti elupuule,
Meid tõstad põrmu põhjast üles,
Ja hoiad hellalt omas süles!

Sa oled õnna ilma sära,
Ja salgad iseennast ära,
Saad orjaks, annad lastel rinda,
Su hää eest sa ei nõua hinda.

Wiid ennast ohwriks altri pääle,
Kui tarwis see su laste hääle;
Sa oled elu alus, pea
Ja seda ise sa ei tea.

Oh helde Gesti ema rind,
Ei jaks kirjeldada sind!
Su ees end maani kummaran,
Sind, eluingel, imestan,
Su püha jume jumaldan!

Gestiale!

Ei suuda, hella Geestia,
Sull' pakilt parem laulda ma,
Mu witsutatud wiulil,
Ja karistatud kannelil,
Suurt luuletuld sull' tuua
Ja lustilugu luua,
Sull' auupärga anda,
Sind rahuranda kanda!

Mu Muusa seisab filmaweel,
Ja luule lehwib leinateel,
Seepärast lepi Liivia
Ja emalikult Gestia,
Su lapse lahja lauluga,
Mu mureliku Muusaga!
Su emaheldus, armunduu,
Ei nõua lapselt üle jõuu.

Eusti küllalt luuletada,
Mängiga find mälestada ;
Tihhti laulu laine lahti,
Aga aeg ei anna mahti
Paulu sõnu sõeluda,
Kiime ritta nõeluda.

Teenin wõhi-wõõra ees,
Glan musta mure sees.
Peegasus weel ikkes weab,
Luulelugu kinni piab.

Parnass paistab kaugelt,
(Pisar filmalaugelt)
Ei saa sinna sõita,
Laule wõime wõita.
Muusjat muisutama,
Kannelt kaisutama,
Püha jooki jooma,
Luuletulda tooma,
Ohkan orjateel :
Pisar, weere weel !

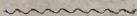
Peegasus, su iket lõhu,
Kra enam wiibi,
Lenda üles, õhku rõhu,
Lehwita su tiibi,
Wäära orjandu,
Wii mind Muusa kodu !

Targa seljas.

Tark sõitis enne eesli seljas,
Kui loodud looma-peremees,

Sa rumal ruttas jala käis.
Nüüd eeslid sõitwad targa seljas,
Tark raske, raudse wankri ees,
Sa wanter waenulisi täis.

Kas see on wiimse päewa täht,
Oh! mõne mõisa metsil jaht?
Sa küsi sellelt, külamees,
Kes ikkes eesli wankri ees!

Kodumaa ajalugu.

Esimene jagu.

Üks mees läks alla Seeriku poole ja sattus röövlite kätte.

Teine jagu.

Sunnatumat meest päästis wiimaks Gene Samaria-mees, kes nüüd ta haavu arstib.

Trükiwigade parandus.

Wia foht.

Parandus.

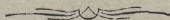
Thl. 4 üL 10 r.	Lahkesti neid wastu wõtta, Ega lugemata jätta,
" 4 " 19 "	Wiihimata wälja annan, Wanemuise muru pääle,
" 7 " 3 "	Pühenda end j. n. e.
" — " 20 "	Mu lulla kus su tänuparg filmamäng
" — " 22 "	Mul Muusa. annul musu [andis.
" 8 " 6 "	Kõmab, kõigub Balti, pind.
" 12 " 9 "	Ragu Lembit leinata!
" — " 25 "	Wõiduteel meid talutagu
" 13 " 9 "	Waenlast peitu peletagu
" — " 11 "	Surma eel weel suudleb sind!
" 16 " 16 "	Sõndes lesjal kiigu pääle, Kuus korda kodus käinud
" — " 25 "	Neid tõest kodus lainud, Ja meele musta meelast!
" 19 " 15 "	Ja Gestis ilmas eluläik.
" — " 31 "	Kiis ikul, toasik katku teel, Ja hüüdis oma järel wägi,
" 22 " 31 "	Et häwitada Laara mägi
" 26 " 17 "	Weel laened mehi randa lõi- [wab,
" 30 " 2 "	Soob, laaned, rahad ratsjal [wõitlis
" 38 " 4 "	Küll kispandas wist kõitja keel, Ja heljub helde ema keel,
" — " 5 "	Wägivallast, waenust, kõigist neile sada terwit saates
" — " 12 "	Kiitus naeruwääriline hale, kõike ajal luolist
" 43 " 9 "	finna kõlku tõmmata
" 44 " 2 "	ja ka — tunda
" 51 " 25 "	elujärje parandusel
" 54 " 11 "	Lõu lõõril, lõbusalt,
" 60 " 3 "	Kes laimamata lahkest jääb,
" 65 " 22 "	
" 67 " 9 "	
" — " 20 "	
" — " 24 "	
" 69 " 12 "	
" 72 " 14 "	

Lahkesti neid mastu wõtta, Kui nod lõhnad kõlbawad, Ega lugemata jätta,
Wiihimata wälja annan, Kartes ilma ette kannan, Wanemuise muru pääle.
"Pühenda end j. n. e. Mu lulla kus siis tänuparg filmamäng
Mul Muusa muul musu [andes.
Kõmab, kõigub Balti-pind. Ragu Lembit leinata!
Wõiduteel meid tallutagu Waenlast peitu pelletagu
Surma eel weel suudlen sind! Sõudis lesjal kiigu pääle, Kuus korda kodu-käinud
Neid tõest kodu-käinud, Ja meele meesta meelast!
Ja Gestis ilmus eluläik. Kõik loodus seisib filma weel, Ja hüüdis oma järel wäge, Et häwitada Laara mäge.
Weel laened laemi randa lõi- [wab,
Soob, laaned, rahad ratsjal [wõitlis
Küll kispandas wist kõitja keel, Ja helgib helde ema keel, Wägivallast, waenust, kõigest, neile sada terwit saates
Kiitus naeruwääriline hale, kõike ajalulolist
finna kõlpu tõmmata ja ka — maisfeda . .
elujärje parandusel
Lõu lõõril, lõbusalt,
Kes laimama ta lahkest jääb,

S i f u :

	Lehek.
Teretus	3
Gesti rahwas	4
Kõikidele	5
Muusa!	6
Laul 1. 2.	8
Ena	10
Gestia	11
Sõtta!	12
Meiule S.	13
Petetus	14
Lõpp № 1.	18
Palk	20
Gewale	22
Raudus-käik	23
Wangis ja waba	27
Põgenege!	31
Tõisend	31
Pillike!	32
Isamaa, mu elustaja! 1. 2.	33
Armas Gesti isamaa!	34
Nüütli wahwus	35
Wõglane	36
Sõjakära 1. 2.	38
Ornad ja hõbe	40

	Lehek.
Minus armuke	41
Meeleheitel	42
Kus on mu Gesti isamaa ?	43
Rahwa püüded 1863—1868.	44
Lõpp № 2.	43
Isamaa !	54
Tark	55
Teeriku teel	56
Wõrdlus	57
Püha ilus Gestia	69
Sõjas	70
Gestimees	71
Ena arm.	72
Gestiale	73
Targa seljas	74
Rodumaa ajalugu	77

An 900
Peterson

